

Gruusia-Abhaasia sõja (1992–1993) retseptsioon eesti meedias sõja ajal ja järel

Aivar Jürgenson

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi
erakorraline vanemteadur
aivar.jyrgenson.001@gmail.com

Teesid: Artikkel arutleb sõja kujutamise teoreetiliste ja praktiliste aspektide üle ning annab ülevaate Gruusia-Abhaasia sõja kajastuse dünaamikast eestikeelses meedias. Näidatakse, kuidas on ajas muutunud meediakajastuse allikad ning raamistik, milles tollaseid sündmusi interpreteeritakse. Eraldi vaadeldakse meediakajastusi sõja esimesel ja teisel poolel, 1990. aastate keskel ja teisel poolel ning pärast Gruusia rooside revolutsiooni. Otsitakse seoseid meediakajastuse tonaalsuse ja poliitiliste arengute vahel nii Gruusia-Venemaa kui ka Gruusia-Lääne suhete teljel.

Märksõnad: Gruusia-Abhaasia sõda, meedia, retseptsioon, sõjaajakirjandus

Sissejuhatus

Gruusia-Abhaasia sõda on eesti meedias kajastatud vähe, nii et ei ole põhjust rääkida mingist väljakujunenud diskursusest. Ometi kui vaadata selle sõja retseptsiooni dünaamikat, võib märgata teatavaid trende. Ja need, kui arvestada Eesti poliitmaastikul tänapäeval domineerivat toetust Gruusia territoriaalsele terviklikkusele, võivad mõjuda üllatavalt. Teatavasti valitseb tänases Eestis arusaam, mille kohaselt kujutas Gruusia-Abhaasia sõda endast sisuliselt Vene-Gruusia sõda, kus Venemaa kasutas separatistlikke ja venemeelseid abhaase Gruusia sisepoliitilise olukorra õnestamiseks ja territoriaalse terviklikkuse lõhkumiseks. Kui aga jälgida lähemalt, kuidas kujutas meie 1990. aastate alguse ajakirjandus Gruusia-Abhaasia konflikti, näeme, et seal selline narratiiv sisuliselt puudus. Põhjuseid selleks on mitmeid. Kõigepealt Eesti tollal veel ähmane poliitiline enesepositsioneer Euroopas: Eesti ei kuulunud Euroopa Liitu ega NATO-sse – kuigi sinna pürgiti, nähti samal ajal oma rolli Ida ja Lääne vahendajana. Külma sõda oli lõppenud ja Francis Fukuyama kirjutas lootusrikkalt ajaloo lõpust (Fukuyama 1993), president Boriss Jeltsini aegne suveräänsuste paraad Venemaa Föderatsioonis tekitas illusiooni, et isegi

sel maal võidakse austada põlisrahvaste õigusi. Polnud veel kätte jõudnud 1994. aasta detsember, mil Venemaa alustas agressiooni Tšetšeenias ja kõigile sai selgeks, et rohkem Venemaa suveräänsusideedega flirtida ei kavatse. 1980. aastate lõpus ja 1990. aastate algul asusid etniliste konfliktide pesad pigem laguneva impeeriumi perifeerias, nn piiririikides, kus konfliktidel võis täheldada küll sovetlikust taagast lähtuvaid ajendeid, kuid kus venelaste aktuaalne osalus oli kas nõrk või varjatud. Armeenia-Aserbaidžaaani konfliktil oli kindlasti rohkem põhjusi kui vaid nõukogudeaegne pärand. Juba 20. sajandi algul oli Kaukaasias kohalike põhirahvuste vahel hulga rohkem konflikte kui põliselanikel venelastega (Light 1996: 37).

Kuidas kirjeldada sõdu sellises olukorras, kus üks endine nn *vennasrahvas* pöörab relvad teise endise *vennasrahva* vastu? Kui üks väike või ka keskmise suurusega, kuid mitte impeeriumi mõõtu riik otsustab pöörata relvad endast väiksema vastu – ja seda veel olukorras, kus meie traditsioonilise negatiivse välise “teise” (Venemaa) roll pole selgesti nähtav?

Artiklis vaadeldakse Gruusia-Abhaasia sõja kajastusi eesti meedias sõja ajal ja järel. Jälgitakse interpretatsiooni dünaamikat ning vaadeldakse, kuidas vaatenurgad ja hinnangud muutuvad vastavalt geopoliitilistele arengutele nii regioonis kui laiemalt. Jälgitakse, kuidas sõja retseptioon ja sõjas osalenud vaenupoolte kuvand areneb vastavalt Eesti liitlассuhete kujunemisele. Kui pärast sõda on Gruusia esitanud seda sõda mitte enam Gruusia-Abhaasia, vaid Vene-Gruusia sõjana, siis vaadeldakse artiklis, kas ja kuivõrd leiab see väide katet sõjaaegsetes Eesti meedias ilmunud tekstides.

Kvalitatiivse sisuanalüüsi allikateks olevad ajaleheartiklid, mis pärinevad nii sõja ajast (1992–1993) kui ka sõjale järgnenud aastatest, leidsin Eesti Rahvusraamatukogu digiarhiivi DIGAR otsingumootorit kasutades ja raamatukogus ajalehti välja tellides (Nõukogude-aegne ja taasiseseisvunud Eesti varasema perioodi ajakirjandus pole artikli kirjutamise ajaks veel digitaalsena kättesaadav). Kuna Gruusia-Abhaasia sõda kajastati nii sõja ajal kui pärast seda võrdlemisi vähe, lihtsustas see ajaleheartiklite valikuprintsiipi: kasutatud on peaaegu kõiki DIGARi kaudu leitud artikleid, milles eesti ajakirjanikud kajastavad selle sõja sündmusi 1990. aastatel. Välja on jäänud mõningad lühisõnumid ja üksikud eesti ajakirjanduses avaldatud välisekspertide ülevaated. Samuti Abhaasia eestlaste evakueerimisega seotud artiklid, sest see teema nõuab eraldi käsitlemist ega ole siinse artikli seisukohast relevantne. 1990. aastatest hilisema perioodi kohta on võimalik materjali leida juba Google'i otsingumootorit kasutades ja digitaalselt internetis leiduvaid artikleid lugedes. Pärast augustisõda (2008) ilmus Eestis ka pikemaid analüüsivaid ajakirja- ja kogumikuartikleid, mille fookus on küll augustisõjal, kuid milles puudutatakse ka varasemat Gruusia-Abhaasia sõda. Kuigi tegu pole ajaleheartiklitega ja ajakirjanduse retseptiooni

nende põhjal teha ei saa, peegelduvad neis teatavad hoiakute nihked, mistõttu kasutasin hilisema perioodi analüüsimisel näiteid ka sellisest kirjandusest.

Sõjasündmuste freimimine ajakirjanduses

Sõda nagu iga muudki sündmust saab kajastada mitmeti. Sõltuvalt vaatleja eelhälestusest ja eesmärkidest saab selle eri aspekte kas rõhutada, kujutada väheolulisena või hoopis maha vaikida. Vaadeldava reaalsuse selektsioon ja selle teatud aspektide rõhutamine sõltuvad vaatleja taustateadmistest, ideoloogilistest hoiakutest, eesmärkidest, situatsiooni eripärast jne. Nähtusi ja olukordi saab esitada konkreetse raamistikus (ingl *framing*, sellest ee *freimimine*), mis annab neile soovitud tähendusi. Freimi võiks defineerida kui kesket organiseerivat mõtet või lugu, mis annab hajusale sündmuste reale tähenduse (Hoewe & Bowe *et al.* 2012: 484). Freim organiseerib, struktureerib ja annab tähenduse sündmusele, millel puudub iseeneslik tähendus. Kui rääkida ajakirjandusest, siis organiseerib freim sündmusi nii neid vahendava ajakirjaniku jaoks, kuid kahtlemata ka vahendatut tarbiva lugeja jaoks. Seega mõjutab valitud freim seda, kuidas avalikkus mõnda sündmust kogeb. Todd Gitlin kirjutab, et isegi uudiste pealkirju võidakse tajuda faktidena, ta märgib, et ajakirjanikud ei tegutse mitte reaalsuse peegeldajatena, vaid ka “reaalsuse” loojatena. Ta nimetab meedias rakendatavaid freime mõtlemise, interpreteerimise, esituse, selektsiooni, rõhuasetuste, välistamise püsivateks muustriteks, mille abil rutiinselt kujundatakse verbaalset või visuaalset diskursust. Freimimine võimaldab ajakirjanikul kiiresti töödelda suurt hulka informatsiooni, seda kognitiivselt kategoriseerida ja efektiivselt edastada (Gitlin 1980: 7, 14). Eksperimentides on tuvastatud, et meedia tarbijad on võimelised freimi mõjusid vähendama vaid juhul, kui nad on freimi olemasolust teadlikud. On tehtud eksperimente, milles ühest ja samast sündmusest luuakse erinevaid lugusid ning jälgitakse, kuidas nende lugude lugejad erinevatele freimidele reageerivad. Tulemused näitavad, et erinevad freimid mõjutavad oluliselt seda, kuidas inimesed üht ja sama sündmust tajuvad (Hoewe & Bowe *et al.* 2012: 484). On uuritud näiteks, kuidas Iisraeli-Palestiina konflikti vahendamisel on USA meedias kasutatud Iisraeli pooldavaid ja araabiaavastaseid freime (Chang & Zeldes 2006: 85). 2006. aasta Liibanoni sõja (Iisraeli-Hezbollah sõda) rahvusvahelisi meediakajastusi (BBC, CNN ja CBS News) uurinud autorid nimetavad neid asümmeetrilisteks ja täheldavad ühe freimimise võttena disproportsionaalsust – ajakirjanikud käsitasid Iisraeli valdavalt agressorina (Kalb & Saivetz 2006). Jennifer Hoewe, Brian J. Bowe ja Geri Alumit Zeldes analüüsisid 2006. aasta Liibanoni sõja, aga samuti Gaza 2008.–2009. aasta relvakonflikti kajastusi kahes Detroidi ajalehes

(Detroit News ja Detroit Free Press). Jõuti järeldusele, et Gaza konflikti puhul kasutati peamiselt Iisraeli-meelseid ja Liibanoni sõja puhul Liibanoni-meelseid allikaid. Kui esimene allikavalik ei vaja selgitusi, siis viimase eelistuse põhjusena toovad autorid välja asjaolu, et Michigani osariigi araabia elanikkonnast on 31% liibanoni ja vaid 2% palestiina päritolu. Autorid rõhutavad allikate olulist rolli lugejate meelsuse suunamisel (Hoewe & Bowe *et al.* 2012: 489). Ameerika sõda terrorismiga analüüsivates meediauuringutes on näidatud, kuidas ajakirjanikud ja ka illustraatorid lähtuvad “kurja” moslemi narratiivist, et tekitada hirmu ja usaldamatust moslemite ja islami suhtes (Semmerling 2008; *cit* Hoewe & Bowe *et al.* 2012: 485). Afganistani džihaadi meediakajastuste näitel kirjutab Mujib Abid, et ka peavoolumeedia väited sõjakajastuste objektiivsusest lähtuvad soovist paista “hea ajakirjandusena”. Tegelikult lähtub ka see “hea ajakirjandus” metodoloogilistest freimidest, st reportaažid on subjektiivsed ja lähtuvad ühe poole seisukohtadest, enamasti edastades sõnumit selle sõjalisest edukusest (Abid 2017: 456). 2022. aastal, kui toimumas on Venemaa täiemahuline agressioon Ukrainas, näeme sedasama omaenda ajakirjanduses, samas kui meie Ukrainaga ühine väline negatiivne “teine” kogeb seda Vene ajakirjanduse vahendusel. Sõjaajakirjandus on harva erapooletu.

Eestis on Maarja Klaas analüüsinud tšetšeeni iseseisvuslaste kuvandit eesti meedias Vene-Tšetšeenia sõdade taustal. Eesti Päevalehe ja Postimehe sisu analüüsid näitab ta, et tšetšeeni iseseisvuslasi konstrueeriti läbi rahvusluse diskursuse, mis näeb tšetšeenides eelkõige eestlastele sarnases situatsioonis olevat väikerahvast ning rahvuslikke vabadusvõitlejaid. Selle kontekstiks on Venemaa kui negatiivne väline “teine”, kelles nähakse väikseid rahvusi mitte arvestavat jõudu (Klaas 2006: 56, 61).

1980. aastate lõpul ja 1990. aastate algul tunti Eestis ühisosa rahvuslike liikumistega teistes Nõukogude Liidu piirkondades, 1989. aasta aprillis elati kaasa Tbilisi ja 1991. aasta jaanuaris Vilniuse veresauna ohvritele. Ühine vastane liitis emotsionaalselt. Tuntud teadlane ja nõukogudeaegne dissident Andrei Sahharov oli küll juba 1980. aastate lõpul kasutanud Gruusia tähistamiseks hinnangulist väljendit “малая империя” (väike impeerium, vt Avidzba 2008: 23; Atšugba 2007: 13), kui puutus kokku Gruusia liidrite šovinistlike seisukohavõttudega Gruusia NSV piirides elavate mittegrusiinide suhtes. Kui Sahharovi käibele lastud väljendit olekski Eestis tiražeeritud, poleks see ilmselt oluliselt mõjutanud eestlaste suhtumist grusiinidesse kui vabadust ihkavasse väikerahvasse. Eestis puudus negatiivne kuvand ka Abhaasia suhtes. Abhaasiat teati Eestis valdavalt päikeseküllase suvituspiirkonnana, samuti Kaukaasia eestlaste kodupaigana. Gruusia-Abhaasia konflikti puhul puudus Eestis veel raamistik, milles oleks üht vaenupoolt olnud võimalik seostada meie kollektiivse “teisega” – Venemaaga.

Sõja algus

1992. aasta kevadel ja suvel oli Gruusias käimas kodusõda, eelmisel talvel võimult tõugatud megreelist presidendi Zviad Gamsahurdia pooldajad koondusid peamiselt Megreeliasse. Kui 14. augustil 1992 tungisid riigipöördega võimule tõusnud Eduard Ševardnadzet toetavad Gruusia üksused Megreeliast edasi Abhaasia territooriumile, võis see eemalt vaadates tunduda kodusõja jätkuna. Nii Ševardnadze pool seda ka esitas. Ettekääne oli “kaitsta raudteed diversantlike gruppide eest” – vastava salajase otsuse oli Gruusia Riiginõukogu presiidium vastu võtnud 11. augustil (Atšugba 2011: 174; Jojua 2011: 469). “Abhaasia oli muutunud kriminaalseks eldoradoks, terroristide ja röövlite kokkusaamiskohaks. Tuli võtta kiireid ja otsustavaid meetmeid”, kirjutab Eduard Ševardnadze oma mälestustes (Ševardnadze 2009: 224). Mõni lehekülj edasi kirjutab ta, et Megreelias ja Abhaasias rööviti paljaks kaubaveoseid ja “ainuüksi 1992. aasta esimesel poolel registreeriti 1142 kallaletungi ja õhkimist” (*ibid.*: 227). Pealtäha neutraalse arvude keele taga on aga demagoogia: esitades Abhaasiat, kus olukord sel ajal oli veel rahulik, samas kontekstis kodusõtta kistud Megreeliaga, mille üle Gruusia keskvoimul oli raske kontrolli kehtestada, esitab Ševardnadze Abhaasiale ülekohtuseid süüdistusi.

Abhaasia ajalookirjutus viitab sellele, et tegelikult puudus sõjaliseks reageerimiseks otsene vajadus, sest Taga-Kaukaasia raudtee Abhaasia lõik funktsioneeris normaalselt. Kui märtsist alates oli näiteks Megreelia territooriumil avastatud 16 diversioonigruppi, siis Abhaasias mitte ühtegi. Rännaku tegelik põhjus oli Gruusia valitsuse soov maha suruda abhaasi iseseisvuslased. 23. juulil oli Abhaasia Ülemnõukogu vastu võtnud otsuse muuta Abhaasia ANSV 1978. aasta põhiseadust ja minna üle 1925. aasta põhiseadusele, mis käsitas Abhaasiat ja Gruusiat võrdväärsete NSV-dena. Abhaasia ANSV nimetati nüüd ümber Abhaasia Vabariigiks. Tbilisis kuulutati need otsused õigustühiseks ja kolm nädalat hiljem viidi Abhaasiasse sisse sõjavägi. Sõja algfaasis ei suutnud abhaasid grusiinidele vastupanu osutada ning laial rindel taanduti põhja poole. Pealinna Suhhumi hõivasid grusiinid 16. augustil, rännakut toetas Abhaasia põhjaosast meredessant Tsandrõpši, mille tagajärjel hõivati Venemaa piiri äärne piirkond (Lakoba 2001: 25, 35; Atšugba 2011: 171, 177). Abhaasia valitsus ja parlament evakueerusid Gudautasse, linna Suhhumist põhja pool.

Eestis teadvustati õige pea vajadust aidata Abhaasiast tulema sealsed eestlased. Septembris sai migratsiooniamet ülesande korraldada Eestisse siirduvate eesti soost isikute ja nende perekonnaliikmete elamaasumist. 24. oktoobril maandus Estonian Airi lennuk Suhhumi lennuväljal, pardal lisaks evakuatsiooni korraldavatele ametiisikutele ka BNSi ajakirjanik Ainar Ruussaar (Iila 2017: 463, 464). Nii tema kui ka suurem osa tollasest Eesti ajakirjandusest

käsitles Gruusia-Abhaasia sõda peamiselt evakueeritavate eestlaste kontekstis, kuid puudutati ka sealse sõjalise konflikti taustu.

Gruusia-Abhaasia sõda eesti meedias sõja esimesel poolel

Kui pärast sõda on Gruusia pool üritanud sõda näidata justkui Gruusia-Vene sõjana, siis sõja alguses polnud selline interpretatsioon veel mingil kujul kanda kinnitanud. Ainar Ruussaare 7. novembril 1992 ilmunud artiklis, milles kesken-duti peamiselt Abhaasia eestlaste evakueerimisele, leidub oluline tähelepanek sõja käigu kohta. Ta kirjutab, et valdav enamus Abhaasia territooriumist oli selleks ajaks abhaaside ja neile appi rutanud tšetšeeni kaardiväelaste ja vaba-tahtlike kasakate kontrolli all (Ruussaar 1992a: 3). Tõsi, Gagra vallutamise-ga 2. oktoobril oli initsiatiiv sõjas läinud abhaaside kätte ja seda eelkõige tänu Põhja-Kaukaasiast saabunud vabatahtlikele, kelle seas suurima rühma moodustasid tšetšeenid. Kuid oli ka teiste põhja-kaukaasia rahvaste esindajaid. Juba 21. augustil oli Kaukaasia Mägirahvaste Konföderatsiooni parlament vastu võtnud otsuse saata Abhaasiasse vabatahtlike üksused Gruusia armeed maalt välja ajama. Tšetšeenide väekontingendi ülemana tegutses Šamil Bassa-jev, kellest sõja lõpupoole sai Kaukaasia Mägirahvaste Konföderatsiooni ühen-datud vägede ülem. Olulist abi osutas võitlejatele Tšetšeenia president Džohar Dudajev (Halidov 2014: 49). Kuid oluline on siin see, et konföderatsiooni ei kujutata artiklis Vene võimu käepikendusena, nagu see hiljem tavaks kujunes.

Ühes teises artiklis kirjutabki Ruussaar Tšetšeenia ja Kabardiini-Balkaari vabariikide Abhaasia-sõbralikkusest. Ta puudutab ka Kaukaasia Mägirah-vaste Konföderatsiooni teemat, mis Abhaasia puhul oli end tõestanud väga teguvõimsa organisatsioonina. Ruussaar kirjutab, et mägirahvaste esindajad annetasid ka osa oma palgast, mille eest osteti Abhaasia jaoks toiduaineid ja relvi (Ruussaar 1993: 4). Hiljem on küll mõned Gruusia autorid väitnud, et Mägirahvaste Konföderatsioon oli KGB (Venemaa Riikliku Julgeoleku Komitee) kätetöö (Jojua 2017: 12) – väide, mida küll selgelt ei põhjendata, on kooskõlas grusiinide juurutatava diskursusega, mille kohaselt tuleb seda sõda tõlgenda-da Vene-Gruusia sõjana. Konföderatsiooni ja Vene salateenistuste seoseid on maininud – ilmselt Gruusia autorite mõjul – ka mõni eesti ajaloolane (Laar 2010: 8), kuid rahvusvaheline uurijaskond (Cornell 1997: 458; Halbach 2015: 393) ega viimasel ajal ka Gruusia enda autorid (Kvakhadze 2021: 165) neid seoseid ei kinnita, rõhutades organisatsiooni autonoomiat ja vabatahtlikku panust abhaaside abistamisse.

Tegelikult oli Mägirahvaste Konföderatsioon Vene võimudele pidevalt pinnuks silmas. Venelased üritasid igati takistada konföderatistide siirdumist Abhaasiasse, olles ühtlasi mures separatistlike meeleolude pärast Põhja-Kaukaasias. 23. septembril arreteerisid Vene võimud Mägirahvaste Konföderatsiooni presidendi Musa Šanibovi, mispeale kogunes tema kodulinnas Naltšikis tema vabastamist nõudev meeleavaldus. Rahva ohjamiseks kuulutati Kabardiini-Balkaari Vabariigis välja erakorraline seisukord (Lakoba 2001: 45; Avidzba 2008: 146, 150). Hiljem Šanibov küll vabastati, kuid tehti ta jalgealuse Naltšikis nii tuliseks, et ta lahkus Abhaasiasse (Halidov 2014: 51). Grusiinide katsed näidata Mägirahvaste Konföderatsiooni Vene võimude käepikendusena ei ole millegagi põhjendatud, pealegi ilmus selline seletus välja alles hiljem. Ka sõjaaegne sõja eestikeelne kajastus ajakirjanduses ei kinnita neid väiteid.

Ühes artiklis heitis Ainar Ruusjaar valgust Gruusia-Abhaasia konflikti ajaloolistele juurtele. Ta kirjutab, kuidas 1920. aastal vallutasid Gruusia väed iseseisva Abhaasia (tegelikult küll 1918), kuidas 1978. aastal võttis Abhaasia ANSV Ülemnõukogu Gruusia kommunistliku partei survele vastu põhiseaduse, mis legaliseeris maa grusiinistamise. Edasi nimetas ta ära hiljutised, vahetult sõjale eelnenud sündmused: abhaaside tagasipöördumise 1925. aasta põhi-seaduse juurde ja Gruusia vägede sisseviimise. Samuti kirjutab Ruusjaar, et nii Gruusia kui Abhaasia toetuvad sõjas Venemaale, kes omakorda kasutab olukorda ära, et Kaukaasiat nõrgestada. Ruusjaar, kes kohalviibinuna nägi lähedalt sealset olukorda, nendib, et arvestades sõjatingimustega Abhaasia riik täiesti toimib, seal on loodud lahinguvõimeline ja distsiplineeritud armee ning ta avaldab arvamust, et Abhaasia iseseisva riigina võib isegi püsima jääda (Ruusjaar 1992b: 3). Seega taas tasakaalustatud käsitlus, mis annab tõepärase pildi sõja eelloost ja hetkeolukorrast. Ruusjaare väide, et nii Gruusia kui ka Abhaasia toetuvad Venemaale, vastas tollal tõele, nagu kinnitavad ka hilisemad uurimused. Gruusia autorid on väitnud, et Abhaasias baseerunud Vene üksused hakkasid abhaase sõjatehnikaga varustama juba enne sõda (Jojua 2017: 19), abhaasi autorid omakorda, et Abhaasia vallutamise plaani aitasid Gruusial ette valmistada Vene Taga-Kaukaasia sõjaväeringkonna spetsialistid. Samuti, et Vene siseministerium tegi sõja alguses koostööd Gruusia siseministeriumiga (Avidzba 2008: 102, 115; Lakoba 2001: 36). Tsiteeritakse Mägirahvaste Konföderatsiooni presidenti Musa Šanibovit, kes Raadio Vabadusele 22. oktoobril 1992 antud intervjuus ütles, et “kõik, mis on [Gruusia poolt] tehtud, on tehtud Venemaa sanktsioneerimisel ja abil” (*cit* Lakoba 2001: 37). Ka Abhaasia tollane liider Vladislav Ardzinba tegi teravaid etteheiteid Venemaale, et “kogu relvas-tuse, millega hävitatakse Abhaasia rahvast, oli Gruusiale andnud Venemaa” (*cit* Avidzba 2008: 137).

Vaenupoolte üksteise Vene-sidemetes süüdistamine on ilmselt põhjendatud, sest Vene võimude suhtumine Gruusia-Abhaasia sõjasse oligi ambivalentne. Vene Ülemnõukogu delegatsioon, mis saabus 20. augustil 1992 Gudautasse, kuhu oli evakueerunud Abhaasia valitsus, nõudis Gruusia vägede viivitamatut väljaviimist Abhaasiast. Pressikonverentsil esinesid Vene parlamendi liikmed terava kriitikaga Vene valitsuse aadressil, mis toetas Gruusiat. Selle taga võib näha pingeid Vene valitsevas ladvikus: president Boriss Jeltsin nägi Eduard Ševardnadzes oma poliitilist liitlast, parlamendi spiiker Ruslan Hasbulatov toetas Abhaasia juhtkonda (Avidzba 2008: 133). Meenutagem, et Hasbulatov on tšetseen ja tšetseenid üldiselt toetasid selles konfliktis abhaase.

Sõja taustu avab oma artiklis ka Postimehe ajakirjanik Kalev Vilgats. Ta kirjutab, kuidas võimult tagandatud Gruusia president Zviad Gamsahurdia oli toetanud mõningate Gruusia õpetlaste šovinistlikke seisukohti, mille kohaselt abhaase iseseisva etnosena pole kunagi olemaski olnud. Vilgats toob ära Abhaasiasse tunginud Gruusia okupatsioonivägede juhataja polkovnik Gia Karakašvili (tegelikult Karkarašvili) kuulsa seisukohavõtu, mille kohaselt on ta sõja lõpetamiseks valmis tapma 100 000 abhaasi, seega kogu abhaaslastest elanikkonna (Vilgats 1993b: 15). Karkarašvili oli tõesti 25. augustil 1992 televisioonis esinedes abhaase ähvardanud, tema täpne tsitaat kõlab järgmiselt: “Kui läbirääkimised ei anna tulemusi, võin ma neile separatistidele kinnitada, et kui ka kogu rahvastikust langeb sada tuhat grusiini, siis teie hulgast hukuvad kõik 97 tuhat.” Abhaasia autorid tsiteerivad seda mõnuga üksteise järel (Lakoba 2001: 39; Atšugba 2011: 178; Broido 2010: 44). Hiljem on abhaasid kasutanud seda tsitaati korduvalt ka muu maailma veenmiseks, et neid ähvardas genotsiid. Vilgatsi taustaks tuleb märkida, et ta oli neil 1990. aastatel Esindamata Rahvaste Organisatsiooni (ERO) Tartu koordineermiskeskuse ja selle korraldatud ürituste toimekondade liige ja ka pressiesindaja (TÜR. F 199, s 32, l 29; TÜR. F 199, s 51, l 7). ERO lähtus aga oma põhikirjast ja toetas konfliktis Gruusiaga Abhaasiat kui agressiooni ohvrit.

Ajakirjanik Anu Jõesaare artiklis, kus juttu peamiselt Abhaasia eestlaste evakueerimisest, vahendatakse ka üldist infot sõja kohta. Kui grusiinid on seda sõda hiljem esitanud kohati ususõjana (Broido 2010: 66; Avidzba 2008: 148), siis Jõesaare artiklis esitatakse Abhaasia eestlasi aastaid uurinud etnoloogi Marika Mikkori seisukoht, mille kohaselt on abhaasid olnud aegade jooksul nii kristlased kui muhameedlased ja kindlasti pole nad fanaatilised islamiusulised (Jõesaar 1992: 3). Teatavasti peab suurem osa abhaase end tänapäeval kristlasteks – 60% on õigeusklikud, 16% moslemid ja 8% animistid (Chirikba 2014: 24).

Ususõja motiiv käis läbi näiteks ühest Ainar Ruussaare artiklist, kui ta kommenteeris Mägirahvaste Konföderatsiooni võitlejate osalust: “see peaks ka suurematele kõhklejatele tõestama, et islami läändetungi protsess on alanud”

(Ruussaar 1993: 4). Kummaline väide, kuid tollal võis selline assotsiatsioon tekkida, kui arvestada, et konföderatistide hulgas oli hulgaliselt moslemeid. Tasub aga toonitada, et sõtta ei siirdunud nad mitte oma usku kaitsma, vaid toetama hõimurahvast, kes oli valdavas osas kristlased. Täna teame, et ususõjana seda sõda kuidagi esitada ei saa, kuigi grusiinid on pärast sõda üritanud seda väita ja meiegi ajakirjanduses on leitud, et abhaase aitasid usukaaslased piiri tagant (Kuusmann 1994: 3). Tegelikult oli Abhaasias tollal, 1990. aastate alguses üle kümne tegutseva kristliku kiriku, kuid ei ühtegi mošeed. Alles 1993. aasta juunis eraldati moslemitest konföderaatidele palvetamiseks ruum Gudauta kultuurimajas. Seda sammu tõlgendavad abhaasi autorid aga pigem austusena võõra religiooni vastu (Broido 2010: 65).

Nagu eespool öeldud, mängivad sündmuste kujutamise raamistiku kujundamisel olulist rolli ajakirjaniku poolt kasutatavad allikad. Sõja ajal käis Eesti reporteritest kohapeal teadaolevalt vaid Ainar Ruussaar, teised kasutasid muid allikaid. Gruusia-Abhaasia sõja eestikeelses retseptsioonis torkab silma, et kui artikli sissejuhatuses või päises on info allikas märgitud (sageli pole seda tehtud), siis väga sageli on tegemist Vene uudisteagentuuridega. Valik on tollases kontekstis arusaadav, sest Venemaa ise kajastas oma piiririikides toimuvaid konflikte aktiivsemalt ja operatiivsemalt kui Lääne omad. Seetõttu on arusaadav ka otse Vene ajakirjandusest tõlgitud lugude avaldamine. Näiteks üks ajalehest *Argumentõ i Faktõ* tõlgitud reportaaz jaanuaris 1993, milles kirjutatakse, et enamik abhaaside relvastusest on hangitud sõjatrofeedena, et abhaaside lennuvägi koosneb vaid ühest JAK-52 sportlennukist, ühest AN-2 “metsavahist” ja ühest motodeltaplaanist, mis kõik on lahingutegevusest osa võtnud. Kirjutatakse, et mõlemad pooled on sõjast väsinud, et grusiinidel ei jätku enam sõdureid ja abhaasidel sõjatehnikat ega võitlejaid grusiinide minemaajamiseks (PL 1993a: 5). Abhaasia tänases sõja retseptsioonis on väide grusiinidelt trofeedena saadud sõjavarustusest sage teema (Avidzba 2008: 241, 245, 255–256). Ajaloolane Stanislav Lakoba täpsustab, et kuni Gagra vallutamiseni oli Abhaasia armee käsutuses neli tanki, mis olid sõja käigus ära võetud grusiinidelt, Gagra vabastamise käigus saadud neli tanki lisaks (Lakoba 2001: 53). Teame, et läbi aegade on sõjavarustust hangitud vastastelt. Talvesõjas näiteks võtsid soomlased venelastelt kokku ära kümneid tuhandeid püsse. Kui Soome sõdurid kasutasid optilise sihikuga püsse, siis olid need üldjuhul ära võetud venelastelt, kuna soomlastel endil neid polnud (Saarelainen 2017: 13, 136, 139). Täna käimasoleva Vene-Ukraina sõja uudistes on sage teema sõjatehnika, mille ukrainlased on venelastelt ära võtnud. Midagi kurioosset pole seega ka selles, et abhaasid koos konföderaatidega said sõjatehnikat vastastelt. Sõjaaegses meedias aitavad sellised teated turgutada omade võitlusindu ja demoraliseerida vastast.

Gruusia-Abhaasia sõda eesti meedias sõja lõpuperioodil

Sõja retseptioon Eestis jäi peaaegu sõja lõpuni valdavalt neutraalseks. Kumbagi vaenupoolt ei demoniseeritud ega õilistatud, sündmusi esitati objektiivsust taotledes, võimalusel kasutati ekspertide arvamusi. Poolteist nädalat enne sõja lõppu, kui abhaasid olid ägedalt Suhhumile peale tungimas, kirjutati – tekstist ilmneb, et peamiselt Moskvast saadud allikatele tuginedes –, kuidas grusiinid on abhaaside rünnaku tagasi löönud, aga et linn on endiselt ümber piiratud ja lahingud jätkuvad. Mainitakse ÜRO Julgeolekunõukogu abhaasidele esitatud nõuet kinni pidada 27. juulil sõlmitud relvarahust ja Suhhumi ründavad üksused tagasi tõmmata. Hilisemast küll teame, et Abhaasia ei kuuletunud ja jätkas rünnakuid. Artiklis tuuakse ära ka Venemaa abhaasidele esitatud nõue sõjategevus koheselt lõpetada. Teatavasti esines Venemaa selle lepingu garandi rollis. Kirjutatakse Venemaa kaitseministri Pavel Gratšovi ettepanekust viia Abhaasiasse Vene dessantüksused vaenupooli lahutama, mille aga Gruusia tagasi lükkas. Samuti mainitakse, et Abhaasia on jäänud elektrita, milles abhaasid näevad Venemaa kätt rakendamas Abhaasia vastu majandussanktsioone (PL 1993b 1993: 4). Hilisemast teame, et majandussanktsioonid tõesti tulid, kui nii Gruusia kui Venemaa kehtestasid Abhaasiale majandusblokaadi (Lakoba 2001: 94; Chirikba 2014: 20).

Vahetult enne sõja lõppu ilmus artikkel Postimehe ajakirjanikult Kalev Vilgatsilt, kes kiretult nentis, et nii Abhaasia kui Gruusia on esitanud vastastikku süüdistusi relvade saamise kohta Venemaalt ja et Venemaa on olnud selles konfliktis aktiivne rahusobitaja, sest kardab etnilise konflikti laienemist Põhja-Kaukaasiasse (Vilgats 1993b: 15). Täiesti adekvaatne hinnang, mida on mitmed analüütikud kinnitanud ka hiljem, juhtides tähelepanu tõigale, et Venemaa tegevust ja samuti otsesest sõjategevusest hoidumist Abhaasias ajendas eelkõige hirm, et sõjategevus võib levida kogu Põhja-Kaukaasiasse (Manutscharjan 2009: 80; Francis 2011: 88). Moskvast vaadati suure ärevusega Põhja-Kaukaasia mägirahvaste aktiivset mobiliseerumist konföderatsiooni lipu all võitluseks Abhaasia iseseisvuse eest. Vilgatsi artikli teine aspekt – vaenupoolte vastastikused süüdistused relvade saamises Venemaalt – on hiljem samuti kinnitust leidnud (Coppeters 2015: 444, 445; Kazantsev & Rutland *et al.* 2020: 149). On ilmne, et Venemaa mängis selles sõjas topeltmängu, eraldades ja müües relvastust nii Gruusiale kui ka Abhaasiale. Gruusia hilisema sõja retseptiooniga see küll hästi ei sobitu – poleks loogiline, et nn “Vene-Gruusia sõjas”, nagu Gruusia seda sõda hiljem on esitanud, oleks Venemaa varustanud Gruusiat relvadega.

Ühes Merit Roometsa artiklis vahendatakse Eduard Ševardnadze sõnu, mille kohaselt ta usaldab Jeltsinit (Roomets 1993: 7). Nagu eespool mainitud,

toetaski Jeltsin Ševardnadzet, kellega teda sidus vana partokraatlik ameti-
vendlus Nõukogude Liidu päevilt.

Nägime, et sõja esimesel poolel Eesti ajakirjanduses ilmunud artiklites oli sõja käsitlus neutraalne (Ruussaar 1993), kohati isegi abhaase tunnustav (Jõe-
saar 1992; Ruussaar 1992b). Venemaad kujutati patroonina – kas erapooletuna
või siis mõlemat konflikti osapoolt toetava ja varustavana. Sõja lõpuosas, kui
abhaasid olid saavutanud ülekaalu, hakati Venemaad üha rohkem nimetama
abhaaside liitlaseks. Nii teeb seda Heino Jaagosild Hommikulehes ja Rahva
Hääles (Jaagosild 1993a: 7; 1993b: 3) ning Kaivo Kopli Hommikulehes. Viimane
näeb ka põhjuslikku seost abhaaside sõjalise edu ja Venemaa abi vahel (Kopli
1993: 7). Kui 27. septembril vallutasid abhaasid koos konföderatsiooni võitleja-
tega Suhhumi, ilmus Rahva Hääles uudisnupp, milles vahendati Ševardnadze
süüdistusi Venemaale: Venemaa oleks suutnud linna kaitsta, kuid vaatamata
grusiinide palvetele ta seda ei teinud (RH 1993: 1). Ševardnadze süüdistusi Vene-
maale Suhhumi langemises vahendab ka Jana Linnart ja kirjutab, et abhaasid
olid Suhhumi rünnates “liiga hästi varustatud ning organiseeritud”. Ta lisab, et
“arvatavasti täiendasid nende ridu ka venelased ja kasakad” (Linnart 1993: 3).

Sõjasündmuse juba varemgi kajastanud Kalev Vilgats jäi ka sõja lõpuosa
sündmuse valgustades seisukohale, et Venemaa on olnud selles sõjas neutraal-
ne. Samas mõonab ta, et relvatehinguid on Venemaaga õnnestunud sooritada
ilmselt mõlemal vaenupoolel (Vilgats 1993b: 15).

Väited venelaste osaluse kohta selles sõjas ringlesid juba sõja ajal, kuid
tänapäevani pole pilt täiesti selge. Ametlikult jäi Venemaa erapooletuks. Kind-
lasti võitles venelasi abhaaside poolel, kuid täpseid arve pole esitatud. Teemat
uurinud Dagestani autori Denga Halidovi andmeil venelastel oma pataljoni,
nagu näiteks tšetšeenidel, armeenlastel või osseetidel, selles sõjas polnud.
Vene vabatahtlikud võitlesid kas Abhaasia armees, “adõgee-kabardi” või kahes
“tšetšeeni”¹ pataljonis. Umbkaudselt hindab Halidov Doni ja vähemal määral
Kubani kasakate arvuks selles sõjas kokku kuni 200 meest. Lisaks umbes 200
Abhaasia armees võidelnud kohalikku Abhaasia venelast (Halidov 2014: 53–54).
Vene palgasõdurite osalust on oma mälestustes oletanud Eduard Ševardnadze
(Ševardnadze 2009: 242), mida samuti välistada ei saa. Gruusia autor Dazmir
Jojua kirjutab Gagra operatsioonist – sõja ühest olulisemast lahingust – ja
mainib selles osalenud kaht vene grupeeringut ühtekokku 100 mehega (Jojua
2017: 42). Kui see ka tõele vastab, näitab see vaid, et venelaste osalus oli üpris
piiratud. Kuid Gruusia ajalookirjanduses on hiljem mindud selgelt seda teed,
et näidata venelaste osalust määravana. Gruusia ajaloolane Zurab Papaskiri
kirjutab, et “võit” tuli abhaasidel vene sõjamasina abiga (Papaskiri 2003: 3) –
jutumärkidesse pandud “võit” peab ilmselt tähistama, et ilma venelaste abita
poleks seda tulnudki. Kindlasti kiirendas venelaste abi sõja teisel poolel gru-
siinide minemaajamist Abhaasiast.

Gruusia-Abhaasia sõja kajastusi pärast sõja lõppu

Seoses Gruusia-Abhaasia sõja kajastamisega ei saa mööda minna ka Linnart Mälli tegevusest Esindamata Rahvaste Organisatsiooni liinis, kui ta üritas vahendada konflikti osapooli. Kui see ei õnnestunud, asus ta kindlalt toetama abhaase. Linnart Mälli tegevus nõuaks omaette käsitlust, siinkohal olgu vaid mainitud, et kui pärast sõja lõppu toimus Pühajärvel 26.–29. novembrini 1993 ERO nõupidamine, osales seal abhaaside esindajana õigusteadlane Tarass Šamba, Abhaasi-Abasiini Rahva Ülemaailmse Kongressi president. Ajalehele Eesti Aeg antud intervjuus andis Šamba ülevaate äsja lõppenud Gruusia-Abhaasia sõjast, toonitades Venemaa toetust grusiinidele sõjatehnika näol, aga tõstes ühtlasi esile Põhja-Kaukaasia vabatahtlike abi abhaasidele (Liebert 1994a: 13). Šamba avaldas ka artikli ajalehes Postimees, kus kutsus Abhaasiast sõja käigus lahkunud eestlasi oma kodudesse naasma ja avaldas lootust, et Eesti tunnustab Abhaasia Vabariiki peagi ka diplomaatiliselt (Šamba 1993: 3). Lootuseks on see teatavasti jäänud tänaseni.

Kuid veel 1994. aasta alguses oli Abhaasia retseptsoon Eesti meedias pigem heatahtlik. Ühes Kalle Lieberti artiklis, mille esimeses osas esitatakse Abhaasia looduslike olude lühitutvustus ja seejärel ülevaade Abhaasia ajaloost, kajastub pigem abhaasia rahvusliku ajalookirjutuse versioon sõjast ja selle tagamaadest: abhaaside põline asustus nende kodumaal, nende varane riiklus keskajal, tsaari- ja nõukogudeaegsed repressioonid, isegi kodusõjaaegset Gruusia menševike sissetungi Abhaasiasse 1918. aastal on nimetatud okupatsiooniks. Kirjeldatakse grusiinide kolonisatsiooni Abhaasiasse nõukogude ajal ja viimaks nimetatakse Gruusia vägede sisseviimist 14. augustil 1992 sõjaliseks agressiooniks Abhaasia Vabariigi vastu. “Kahjuks ei ole rahvusvaheline üldsus siiani suutnud harjuda tõsiasjaga, et Abhaasia Vabariik on *de facto* iseseisev,” kirjutab Liebert. Optimistlikult käsitleb ta Genfis pärast sõja lõppu ÜRO ja CSCE egiidi all toimunud läbirääkimisi Gruusia ja Abhaasia vahel, kus varsti pidi tulema päevakorda ka Abhaasia riikliku staatuse küsimus. Artikkel lõpeb võrdlemisi lootusrikkalt: “Lähitulevik peaks olema tunnistajaks, kas Kaukaasia rahvusprobleemid on lahendatavad ka läbirääkimislaua taga” (Liebert 1994b: 12). Täna teame, et seda pole siiani suudetud ja külmutatud konflikt püsib.

1994. aasta kesksuurest alates võib täheldada nihet Lääne suhtumises Gruusia-Abhaasia sõjasse. Kui sõja ajal Abhaasias viibinud rahvusvaheliste vaatlejate raportites oli juttu mõlema osapoolle rikkumistest, siis hiljem rõhutati grusiinidest põgenike hulka sõja teisel poolel. Teatavasti lahkus Abhaasiast põgenikena üle 200 000 inimese, enamasti grusiinid. Sellest, et sõja alguses pidid just abhaasid oma kodudest lahkuma, pärast sõda enam palju juttu ei tehtud. Üha sagedamini hakati rahvusvahelisel areenil tõstatama Gruusia territoriaal-

se terviklikkuse teemat (Mooney 1996: 198, 212). Lääne valitsused asusid ühiselt toetama ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioone, mis rõhutasid välja aetud gruusiinide õigusi oma kodupaikadesse tagasi pöörduda (Coppieters 2018: 1003).

See pööre kajastus ka Eesti meedias. Kui sõja algupoolel oli Ainar Ruussaar heas usus kirjutanud, et Abhaasia iseseisva riigina võib isegi püsima jääda (Ruussaar 1992b: 3), siis nüüd hakati üha enam kirjutama abhaasia separatistidest, kellel puudub õigus iseseisvusele. Ajakirjanik Kaivo Kopli kirjutas 1994. aasta juunis Hommikulehes, et maailma riigid ei tunnusta Abhaasiat, vaid Gruusia territoriaalset terviklikkust. Ta refereerib “üht diplomaati”, kelle sõnul Abhaasia liider Vladislav Ardzinba vassib ja valetab ning tema toetajad on vanglast vabanenud (Kopli 1994: 7). Kes on see “üks diplomaat”, artiklist ei selgu, kuid ilmselgelt esindab ta Gruusia vaadet Abhaasia sündmustele. Tegelikult ringles veel sõja ajal ja vahetult selle järel kuuldusi, et just Gruusia armees võitles Abhaasia vastu äsja vanglast vabastatud kriminaale. Faktina esitatakse seda ka sõda käsitlevates teostes (Vozba 2018: 49). Nüüd aga hakati levitama Läände kuuldusi Abhaasia presidenti toetanud kriminaalidest. Pole põhjust pikalt juurelda, kummalt konflikti osapoolelt selline informatsioon pärines.

Novembris 1994, kui Abhaasias toimusid presidendivalimised, kajastas seda lühiuudises Hommikuleht. Neutraalses toonis esitatud valimiste ülevaatele järgnevad Gruusia liidri Eduard Ševardnadze seisukohad, muuhulgas: “Ševardnadze kinnitusel ei hakka Gruusia Abhaasia kui sõltumatu riigi esindajatega läbirääkimisi pidama” (HL 1994: 7). Seega anti eesti lugejale teada Gruusia positsioon Abhaasia küsimuses, kuigi esitus on neutraalne.

Septembris 1995 Postimehes avaldatud lühiuudises vahendati Eduard Ševardnadze eelmise päeva avaldust, milles väljendati Gruusia valitsuse lootust, et Venemaa võtab ette konkreetseid samme Gruusiast eraldunud Abhaasia taasühendamiseks. Kommentaariks lisati, et Ševardnadze on viimastel nädalatel korduvalt rääkinud sõjalise jõu kasutamisest Abhaasia võimalikul taasühendamisel Gruusiaga, põhjendades jõu kasutamist rahuläbirääkimiste läbikukkumise ja Venemaa presidendi Boriss Jeltsini toetusega (PM 1995a). Seega taas kord informatsioon Ševardnadze ja Jeltsini liitlassuhetest, mis hilisemasse Gruusia-Venemaa konflikti narratiivi ei sobitu.

Nädalapäevad hiljem avaldas Postimees Vene infoagentuuri Interfax vahendusel äreva teate Abhaasiast – nimelt teatas Abhaasia julgeolekuteenistus Gruusia ja Venemaa ühiselt kavandatavast operatsioonist Abhaasia taasliitmiseks Gruusiaga. Venemaa olevat andnud Gruusia käsutusse sõjalaevu, millega Gruusia dessant saaks Abhaasia territooriumil maabuda, üheaegselt dessandiga plaanitavat lahingutegevust Gali rajoonis, kus kaasatakse Vene rahuvälvejõud. Kirjutati, et ka Venemaalt võidakse juurde tuua Vene sõjajõude. Vahendati Abhaasias Gudautas asuva Vene väeosa esindaja teateid, mille

kohaselt viidi nende üksus kõrgendatud lahinguvalmidusse. Venemaa televiisiooni uudistesaaetes lükkas aga Vene väejuhatuse Abhaasia julgeolekuteenistuse avalduses esitatud kahtlused ümber (PM 1995b).

Neis viimastes ajaleheartiklites esinevad Gruusia ja Venemaa liitlastena. Tuleb silmas pidada, et veel 1990. aastate keskel lootis Ševardnadze Abhaasia tagasisaamisel eelkõige Moskva toetusele. 1993. aasta oktoobris oli Gruusia suuresti just sel eesmärgil astunud SRÜ liikmeks (Atšugba 2011: 186; Ševardnadze 2009: 259) – paras pähhkel pureda neile, kes esitavad Gruusia-Abhaasia sõda Gruusia-Venemaa sõjana. 3. veebruaril 1994 oli toimunud Boriss Jeltsini visiit Tbilissi, kus kirjutati alla Vene-Gruusia sõpruse, heanaaberlikkuse ja koostöö leping, mille kohaselt loodi Gruusiasse viis vene sõjaväebaasi (Avidzba 2012: 227). 1994. aasta lõpus alustas Venemaa ka majandusblokaadi Abhaasia vastu, Gruusia oli seda alustanud juba varem.

1997. aastal ilmus Postimehes portreelugu Svetlana Holitš-Jakobsonist, Abhaasia eestlasest, kes tegi sõja kaasa Abhaasia armee koosseisus ja pälvis selle eest ka Abhaasia kõrge riikliku autasu. Portreteeritav esitab selgelt Abhaasia versiooni sellest, kuidas grusiinid tungisid kallale Abhaasiale, kuidas abhaasidel polnud algul relvi ja kuidas need saadi hiljem paljuski trofeedena (Päärt & Mattson 1997: 15). Seega versioon, mida sõja ajal kajastati ka meie pressis, kuid mis hiljem oli sealt taandunud.

Üldiselt oli 1990. aastate lõpus ja 2000. aastate algul vähe põhjust kirjutada Gruusia-Abhaasia sõjast. Gruusia-Abhaasia piir Inguri jõel pidas ja kuigi Gruusia poolelt kosis aeg-ajalt revanšistlikke ähvardusi Abhaasia suunal, oli olukord stabiliseerunud. Jaapani uurija Tomohiko Ujama nimetas Gruusia-Abhaasia sõda üheks tänapäeva “unustatud sõdadest” (Ujama 2001: i), ja kui arvestada selle vähest kajastust kasvõi Eesti meedias, oli tal kahtlemata õigus. Alates 1994. aastast ilmuvad meie meediaülevaadetes küll sõja Gruusia-versiooni kajastused, kuid need ei tõrju Abhaasia-versiooni veel päriselt välja. Endiselt kasutatakse vähemalt osaliselt Venemaa allikaid, mis mõjutab retseptiooni mustrit.

Gruusia-Abhaasia sõda eesti meedias pärast rooside revolutsiooni

Uue aastatuhande esimesel kümnendil toimusid Gruusias olulised arengud. Riigipöördega võimule tulnud Eduard Ševardnadze oli 1990. aastatel ajanud ambivalentset poliitikat, soovides hästi läbi saada nii Venemaa kui Läänega. Oma territoriaalse terviklikkuse nõuetega toetuti eelkõige Venemaale, mis aitas suruda Abhaasia majandusblokaadi rõngasse. Samas arendas Ševardnadze ka suhteid lääne suunal ja asus otsima võimalust läheneda NATO-le. 1999. aasta detsembris alustati Vene sõjaväebaaside likvideerimist Gruusias, aprillis 2000

loobus Gruusia pikendamast oma osalust SRÜ (Sõltumatute Riikide Ühendus) kollektiivse julgeoleku leppes. Ühtlasi loobus Gruusia Vene piirivalvuritest oma piiridel (Vozba 2018: 183). 2002. aastal kuulutati peamiseks välis- ja julgeolekupoliitiliseks eesmärgiks NATO-liikmesus (Tsereteli 2013: 207). Just Gruusia NATO-püüdlust on peetud tema peamiseks Venemaaga suhete halvenemise põhjuseks (Souleimanov & Abrahamyan *et al.* 2018: 82). Taustana tuleb muidugi märkida, et 1999. aastal sai Venemaa Föderatsiooni peaministriks ja järgmisel, 2000. aastal presidendiks Vladimir Putin, kelle üheks prioriteediks sai Venemaa kontrolli taastamine nõukogudejärgses ruumis.

Gruusia-Vene suhete teravnemise üheks kontekstiks oli ka teine Tšetšeenia sõda, eriti Pankisi kuru kriis 1990. aastate lõpul ja 2000. aastate algul. Pankisi piirkonda, mis kuulub Gruusiale, kuid on asustatud valdavalt tšetšeenidega (täpsemalt kistidega), saabus sõjapõgenikke Tšetšeeniast, kuid Venemaa süüdistas Gruusiat, et see pakub peavarju tšetšeeni terroristidele, ja nõudis Gruusialt luba oma sõdurite piirkonda saatmiseks. Gruusia keeldus, kartes ise saada mässitud Tšetšeenia sõtta. Ka Venemaa nõudele saada võimalus kasutada oma sõjaväebaase Gruusias löökide andmiseks Tšetšeeniale vastas Gruusia eitavalt. Seepeale rikkus Venemaa korduvalt Gruusia õhupiiri 1999. ja 2000. aastal. 2001. aastal saatis Venemaa oma helikopterid Pankisit pommitama. Teine konflikti allikas oli Kodori kuru – osa Abhaasiast Venemaa piiri lähedal, mis ainsa piirkonnana jäi pärast Gruusia-Abhaasia sõda Gruusia, õigemini kohalike gruusia partisanide kontrolli alla. Oktoobris 2001 hõivasid tšetšeeni võitlejad eesotsas Ruslan Gelajeviga Kodoris ühe abhaasi küla. Nii Abhaasia kui ka Gruusia saatsid Kodorisse oma väed ja Venemaa, kes kartis Gelajevi sõdalaste naasmist Venemaa Föderatsiooni piiresse, pommitas piirkonda (Nagashima 2019: 191). Ševardnadze kuulutas avalikult, et Vene väed pommitasid Gruusiat, kuid eelistas mitte pinget kruvida (Davtyan 2021: 127).

Nende arengute käigus muutus 2000. aastate alguses ka Eesti meedia Abhaasia-retoorika. Kui 2001. aastal leidsid Lõuna-Abhaasias, Gruusia-Abhaasia piiril aset mitmed relvastatud intsidendid, kajastati seda ka meie ajakirjanduses. Abhaasiat esitleti “Gruusiast eraldunud tunnustamata vabariigina” (PM 2001), “mitte kellegi poolt tunnustatud” maana, abhaase “separatistidena”, retrospektiivses käsitluses varasema Gruusia-Abhaasia sõja kohta esitati Venemaad Abhaasia liitlasena, Gruusia astumist SRÜ-sse Venemaa survega (Liik 2001).

Kui Gruusia lähenemine Läänele oli alanud juba Ševardnadze valitsusajal, siis jõulisemaks ja ühemõttelisemaks muutus see pärast rooside revolutsiooni 2003. aasta sügisel ja eriti pärast 2004. aasta jaanuaris toimunud presidendivalimisi, mis tõid presidenditoolile läänemeelse Mihheil Saakašvili. Kohe pärast presidendiks saamist tõusis tema retoorikas esile riigi territoriaalse terviklikkuse nõue, kuigi see ei olnud kuulunud rooside revolutsiooni olulisima-

te loosungite hulka. "Separatistlike piirkondade" viivitamatust ühendamisest riigiga ja integratsioonist NATO-ga said Gruusia prioriteedid (Tsereteli 2013: 209). Samal ajal halvenesid Gruusia suhted Venemaaga. Eesti ajakirjandus reageeris kiiresti. Kui Eduard Ševardnadze, endise kommunistliku nomenklatuuri tegelase suhtes oli Eesti avalikkuse suhtumine ebamäärane, siis nüüd kujundati välja selgelt Gruusiat toetav hoiak. Haripunkti saavutas see toetus 2008. aasta augustisõja ajal ja on üldjoontes jäänud sarnasena püsima ka edaspidi. Seisti väikese iseseisva riigi eest, keda rõhub kuri Venemaa. Ühise vaenlasena tajutud Venemaa liitis psühholoogiliselt – "minu vaenlase vaenlane on minu sõber". Kuni selleni, et Gruusiat on meil hellitavalt nimetatud lausa Eesti "naabermaaks" (Raudam 2010: 8). Seega siis meie justkui loomulik toetus väikesele ohvrile suure agressori vastu. Pole juhus, et kui 2005. aastal loodi initsiatiivgrupp "Gruusia uued sõbrad", kuulusid sellesse nii Eesti kui teised Baltimaad, aga ka Rumeenia, Bulgaaria ja Poola. Grupi peamine eesmärk oli nõustada Gruusiat tema Euroopa ja Euro-Atlandi integratsiooni püüdlustes. Pärast rooside revolutsiooni nõustas Eesti endine peaminister Mart Laar Gruusia valitsust liberaalsete majandusreformide väljatöötamisel. Kui Venemaa seiskas 2006. aastal Gruusia veinide impordi, aitasid Balti riigid läbi mitmete initsiatiivide jõuda Gruusial Euroopa turule. 2008. aasta algul rajati Balti Kommertskoda, et arendada majandussuhteid Gruusia ja Baltimaade vahel. 2008. aasta augustisõja ajal saatis Eesti Gruusiasse küberkaitse eksperte ja turvas Gruusia Välisministeeriumi veebilehte pärast küberrünnakuid, mis takistasid Gruusia valitsuse kommunikatsioone. Koostöö on jätkunud ka hiljem, grusiine on välja õpetatud näiteks Balti kaitsekolledžis Tartus (Kakachia & Skardziute-Kereselidze 2013: 196–199).

Pürgimused Lääne suunal ja samal ajal konfliktid Venemaaga aitasid Saakašvilil luua kuvandi vaprast väikesest Gruusiast. See kuvand elas kenasti üle ka Saakašvili võimukaotuse, temalt Gruusia kodakondsuse võtmise ja Gruusias tagaotsitavaks kuulutamise. Oluline on siinses kontekstis, et see kuvand mõjutab ka Abhaasia kuvandit Eestis. Kui veel Gruusia-Abhaasia sõja ajal võis eesti ajakirjanduse põhjal pigem väita, et just Abhaasia on väike ja vapper, siis nüüd oli väikese vapura rollis Gruusia ja abhaasid taandusid Venemaa mõjualuste separatistide rolli. Google'i otsingumootoris sisestatud "abhaasia separatistid" esineb paljude artiklite pealkirjades, sisust rääkimata (Tiks 2008; PM 2011; Heinapuu 2008).

Gruusia ja Abhaasia kuvandite muutumisega paralleelselt on Eesti meedias ka adapteeritud Gruusia vaade Gruusia-Abhaasia sõjale. Abhaaside versioon sõjasündmustest, mida esindasid sõja ajal ja veel ka 1990. aastatel paljud kirjutised, taandus. 1990. aastate pluralistlik käsitus asendus kiiresti grusiinide versiooni esitusega.

Üheselt nähakse abhaaside toetajatena sõjas venelasi (Helme 2008: 25; Laar 2010: 8; Pruuli 2012: 32), eesti pressis kinnistus Gruusia kui ohvri kuvand. Kuigi ei saanud eitada, et Gruusia väed tõesti 1992. aasta augustis Abhaasiasse tungisid, keskenduti nüüd peamiselt gruusia põgenike teemale. Sõja lõpuosas lahkus Abhaasiast ju tõesti suurem osa sealsetest grusiinidest. Vahetult enne sõja lõppu ja pärast sõda Eestis ilmunud artiklid seda teemat veel ei käsitlenud. Arusaadav ju ka, sest arvud ei olnud lihtsalt teada. Nüüd aga hakati neid arve esitama illustratsioonina grusiinidele osaks saanud kannatuste kohta (Helme 2008: 6, 25; Pruuli 2012: 2, 32). Samas reedavad esitatud arvud, et toetutud on Gruusia allikatele, sest Abhaasia uurijate versioonis on need numbrid sootuks teised. Samuti ei ole eesti autorid, kes gruusia põgenikest kirjutasid, pidanud oluliseks asjaolu, et sõja alguses pidid grusiinide eest põgenema abhaasid.

Seda, kui tihedalt on omavahel seotud Gruusia poliitilised otsused ja meie meedia retoorika, näitab ilmekalt 23. oktoobril 2008 Gruusias vastu võetud “Okupeeritud territooriumide seadus”. Selle kohaselt on Abhaasia (ja Lõuna-Osseetia) Venemaa Föderatsiooni sõjalise agressiooni tulemusel okupeeritud. Meie poliitikute, analüütikute ja peavoolu ajakirjanike verbaalses arsenalis kinnistus mõiste “okupeeritud territooriumid” õige pea. Ei peeta oluliseks, et abhaasid ise end okupeeritaks ei tunnista (Arda 2011).

“Okupeeritud territooriumide seadusega” kooskõlas võeti Gruusias vastu “Riiklik strateegia okupeeritud territooriumide suhtes: kaasamine läbi koöperatsiooni”. Need dokumendid keelavad Abhaasia territooriumil igasuguse majandustegevuse, mis pole kooskõlastatud Gruusia võimudega. Sisuliselt kadus sellega võimalus arendada Abhaasiaga majanduslikku suhtlust, mis pole saanud heakskiitu Tbilisilt (Matsaberidze 2014: 247–249). Seda heakskiitu pole aga võimalik saada. Kui mõned aastad tagasi üritas Eesti õlletootja A. Le Coq eksportida oma toodangut Abhaasiasse, sundis Gruusia vastuseis sellest ruttu loobuma. Sündmust kajastati põgusalt ka meie ajakirjanduses (PM 2013). Olgu mainitud, et samasugustel põhjustel pidi Soome firma Nokia ühepoolset katkestama aastaid kehtinud lepingu Abhaasia mobiilioperaatoriga Aquafon. Hiinlaste Huawei oli muidugi varmselt valmis asendust pakkuma (Khashig 2021).

Kui 2012. aastal võitis Gruusia parlamendivalimised uus koalitsioon Gruusia Unistus eesotsas Bidzina Ivanišviliga, hakati Läänes, sh Eestis levitama kuuldusi, justkui oleks tegemist Venemaa käepikendusega. Vähemalt meil mõjus mõneti kainestavalt Gruusia parlamendi asespiikri Fridon Sakvarelidze tunnistus Postimehele Saakašvili kohta, et “Gruusial on temast, nagu ka kogu ülejäänud maailmal, täiesti kõrini”. Sakvarelidze rääkis, et Saakašvili varad Gruusias arestiti, lisaks ta naise, ema ja vanaema kinnisvara. Sakvarelidze väitel olid süüdistused Ivanišvili venemeelsuses pärit Saakašvili enda parteist (Veermäe 2014).

Tegelikult nimetas ka Gruusia Unistus oma peamiseks välispoliitiliseks sihiks Euroopa Liidu ja NATO liikmelisuse (Davtyan 2021: 130). Mingit Venemaa rüpe langemist, mida kardeti Läänes, Gruusiaga ei toimunud. Ja kuna ka Gruusia Unistuse poliitikud jäid kindlaks Gruusia territoriaalse terviklikkuse nõudele, ei tekkinud Läänel, sh Eestil ka mingit põhjust kujundada ümber oma Abhaasia-hoiakuid.

2017. aastal ilmus Postimehes intervjuu Saakašvili omaaegse asepeaministri Giorgi Baramidzega. Muuseas ütles ta seoses Abhaasia (ja Lõuna-Osseetia) väidetava okupeerimisega: “Okupatsiooni vastu pole mitte ainult grusiinid, vaid ka paljud Gruusia kodanikest abhaasid, osseedid, venelased, ukrainlased, juudid ja ka Abhaasia eestlased” (Kaldoja 2017: 12). Baramidze väide on mitmes mõttes huvitav, andes tunnistust sellest, et mõistete kasutus ühel ja teisel pool Abhaasia-Gruusia piiri on väga erinev. Kõigepealt *Gruusia kodanikud* – Gruusia silmis on Abhaasia elanikud just seda. Samas on näiteks antropoloog Florian Mühlfried rõhutanud, et Gruusia väide, nagu oleksid Abhaasia elanikud *de jure* Gruusia kodanikud, mõjub suuremale osale Abhaasia elanikest ähvardusena (Mühlfried 2010: 10). Ka *okupatsiooni* mõistetakse kahel pool piiri erinevalt. Gruusia poolt on see hinnang olukorrale Abhaasias, mida Abhaasia elanikud üldjuhul ei jaga ja mis ei vasta ka rahvusvahelisele arusaamale *okupatsiooni* mõiste sisust. Niisiis on meil tegemist lausega, mille sõnumist poleks konteksti tundmata võimalikki aru saada, ja seda konteksti Postimehes ilmunud intervjuus ei pakuta. Ei pakuta ka Baramidze kõlava väite allikat. Oleks ju huvitav teada, kas Baramidze võiks nimetada mõnda Abhaasias elavat eestlast, kes sooviks nimetatud *okupatsiooni* asendumist Gruusia võimuga. Gruusia-Abhaasia sõja mälestused on sealsete elanike mälust visad tuhmuma, Gruusiat käsitatakse endiselt ja väga üheselt agressorina ning eestlased pole siin mingi erand (vt Jürgenson 2016). Nimetatud Postimehe intervjuu näol on tegemist järjekordse näitega Gruusia versioonist olukorrale Abhaasias.

Omaette teema, mis eesti ajakirjanduses seoses Abhaasiaga tänaseni figuureerib, on sealsete eestlaste kodakondsusküsimused ning liikumisvõimalused Eesti ja Abhaasia vahel. Abhaasia eestlaste kodakondsusküsimusi käsitletakse meie meedias vaid Eesti kodakondsuse tingimuste kontekstis (Kaukvere 2017a, 2017b, 2018; Mihelson 2019), Abhaasia esineb neis artiklites vaid taustakulissina. Abhaasia enda kodakondsusseadust, mille tingimused määravad reaalselt ka sealsete eestlaste kodakondsust, ei puudutata, mis muidugi on kooskõlas Abhaasia riikluse ignoreerimisega.

Olukorda, kus Abhaasia-Gruusia sõjast on möödunud 30 aastat, kusjuures märke üksteisele lähenemisest, järeleandmistest või leppimisest peaaegu pole, iseloomustab kõige paremini termin “külmutatud konflikt”. Eesti toetab jätkuvalt Gruusia territoriaalse terviklikkuse nõuet ja sellele vastavalt esitab Eesti

meedia Abhaasiat Gruusia separatistliku piirkonnana. Paljudes käsitlustes asetatakse Abhaasia samasse ritta Transnistria ja viimastel aastatel ka Donetsk ning Luhanski nn rahvavabariikidega (Aotäht 2008; Uudelepp 2014; Simson 2016; Karnau 2016; Luik 2017), ignoreerides täiesti nii ajaloolisi erinevusi kui ka etnilist aspekti – erinevalt neist ülejäänud separatistlikest piirkondadest on abhaasid püsijäämise eest seisev rahvas oma ajaloolisel kodumaal.

Abhaasia sõja kajastustele eesti meedias pole ma kahjuks võrdlusmaterjali teistest maadest leidnud. Mõnes riigis kasutatakse Gruusia-Abhaasia konflikti pretsedendina omaenda probleemide lahkamisel. Näiteks Serbias, mille press valgustab Abhaasia kriisi pärast 2008. aastat, kui Kosovo läi lahku Serbiast. Abhaasia sündmused on Serbia meedias liidetud Jugoslaavia sõja sündmuste konteksti. Abhaasiast on saanud “Gruusia Kosovo” (Pierzynska 2015: 13). Kuid need on üksikud maad, kus Abhaasia erilist tähelepanu pälvib.

Kui käesolev kirjatöö oli juba valmis, sattusin lugema hiljaaegu ilmunud gruusia autori Guranda Bursulaia artiklit Gruusia-Abhaasia sõja kujutamisest Gruusia ajalooõpikutes ajavahemikus 1993–2018, mille tulemused aitavad ka siinses artiklis esitatud arenguid kontekstualiseerida. Autor näitab, et Ševardnadze-aegse Gruusia ajalooõpikutes, mis ilmusid pärast sõda, puudub sõja teema praktiliselt täiesti. Autor nimetab seda “poliitiliseks vaikuseks” – tema hinnangul polnud Gruusia avalikkus siis veel valmis panema sõnadesse äsja toimunud traumaatilist sündmustikku ja kaotust sõjas. Esimesed lakoonilised tekstikatked sõja kohta ilmusid ajalooõpikutesse pärast rooside revolutsiooni, aastatel 2005–2006. Vormilt neutraalsed, kuid sisult hinnangulised lõigud kujutasid 1990. aastate alguse Gruusiat kaosesse langenuna, kus võiski juhtuda igasuguseid asju. Neis tekstides toimub justkui patuoinate otsimine, Abhaasia sõja vallandamises rõhutatakse Gruusia riigipörajate süüd. Ajal, mil need õpikud ilmusid, polnud tollased gruusia sõjapealikud Gruusias enam poliitilised liidrid, mistõttu oli poliitiline kliima soodus just nende isikute kui antikangelaste süüdistamiseks. Pärast augustisõda 2008. aastal toimus aga õpikutekstides uus nihe – Abhaasia sõja puhul hakati Gruusiat kujutama ohvrina, esitama ühepoolset valu ja grusiinidest põgenike kannatusi. Alles nüüd hakati Venemaad kujutama Gruusia-Abhaasia sõja provokaatorina ja separatistide seljataguseks, ühtlasi sagesõna “separatist” kasutus. Konflikti Abhaasias on hakatud esitama Venemaa väljakuulutamata sõjana Gruusia vastu. Lõpetuseks resümeerib autor, et Abhaasia sõda pole Gruusia autorid tänaseni valmis analüüsima, ja kui seda tehakse, siis ühepoolset (Bursulaia 2020: 282–287). Ka teised autorid on rõhutanud, et just M. Saakašvili presidendiks oleku ajal hakati Gruusia-Abhaasia konflikti nimetama Gruusia-Vene konfliktiks (Kemoklidze & Wolff 2020: 313). Meie artikli seisukohast on eelkõige olulised Bursulaia tähelepanekud, mis näitavad, kuidas aja jooksul

ja paralleelselt uute poliitiliste arengutega on Gruusias ümber mõtestatud Venemaa rolli Abhaasia konfliktis ja kuidas abhaasidest on saanud üheselt separatistid ja Venemaa agressiooni kaasajooksikud. Nagu eespool nägime, on Eesti ajakirjanduses toimunud arengud Gruusia-Abhaasia sõja kujutamises sellega sarnased, millest saab järeldada eelkõige eesti avalikkuse selget positsioneerimist Gruusia ja tema liitlaste poolele alates 1990. aastate teisest poolest ja eriti pärast rooside revolutsiooni.

Kokkuvõte

Abhaasia seostub eestlaste teadvuses peamiselt seal elavate eestlastega. Kui 1992. aasta augustis puhkes Gruusia-Abhaasia sõda, evakueeris Eesti riik sama aasta sügisel Abhaasiast umbes 170 sealset eestlast ja nende pereliiget. Sõja enda kajastus eesti meedias oli vähene ja seostus sealsete eestlaste olukorraga, kuid vaadeldi ka sõja ajendeid ja otseseid põhjusi ning sõjasündmuste arengut. Kohapeal käis eestlaste evakueerimist ja sõjasündmusi kajastamas üks BNSi ajakirjanik, suurem osa autoritest tegutses aga Eestis kohapeal ja kasutas erinevaid allikaid. Tänapäevases kontekstis võib tunduda üllatavana, kui suurel määral kasutati Vene infokanalitest saadud materjale, kuid tollal oli see mõistetav: Venemaa kajastas oma piiririikides toimuvaid sündmusi aktiivsemalt ja operatiivsemalt kui Lääne agentuurid. Eesti pressis ilmus ka otse Vene ajalehtedest tõlgitud materjale. Allikate valik mõjutas ka raamistikku, milles tollaseid sündmusi vahendati.

Sõja kajastus Eesti meedias on aastakümnete jooksul teinud läbi olulised arengud. Sõja ajal ilmunud artiklid esitasid sündmusi neutraalselt, pigem domineeris sümpaatia abhaaside, st agressori käes kannataja suhtes. Kui sõja esimesel poolel esitati abhaaside liitlastena peamiselt Kaukaasia Mägirahvaste Konföderatsiooni võitlejaid, siis sõja lõpuosas ilmunud artiklites kohati ka venelasi, kuigi venelaste panus jäi neis selgitamata. Kuid ka sõja lõpuosas jäi kajastus valdavalt neutraalseks, edastades nii grusiinide kui abhaaside seisukohti.

1994. aasta keskpaigast alates hakkas sõja retseptioon muutuma, mis oli seotud Gruusia kui ÜRO liikmesriigi rahvusvahelise enesekehtestamisega. Rahvusvaheliste organisatsioonide raportites hakati üha enam esile tooma gruusia sõjapõgenike teemat ja Gruusia territoriaalse terviklikkuse nõuet. See kajastus ka Eesti meedias, kus üha enam nimetati abhaase separatistideks, kellel puudub õigus iseseisvusele. 1990. aastate lõpuni ilmus aga siiski veel artikleid, milles esitati ka abhaaside vaadet sündmustele. Eesti oli küll võtnud selge suuna integratsioonile Läänega, kuid Gruusia orientatsiooni suhtes

puudus selge arusaam, mis mõjutas ka meie meedia hoiakuid Gruusia-Abhaasia suhete osas. Gruusia eesotsas ekskommunistist president Eduard Ševardnadzega laveeris Lääne ja Venemaa vahel – üheskoos viimasega suruti Abhaasia majandusblokaadi ja sõlmiti Venemaaga lepinguid, teiselt poolt otsiti integratsioonivõimalusi NATO ja Euroopa Liiduga.

Olukord muutus kardinaalselt pärast rooside revolutsiooni Gruusias, kui võimule tõusnud president Mihheil Saakašvili juhtimisel hakkas Gruusia liikuma üheselt Lääne integratsiooni kursil. Sellega paralleelselt halvenesid Gruusia suhted Venemaaga. Gruusiast sai ühtäkki meie liitlane ja sõber, väike vap- per riik, kes seisab vastamisi Venemaaga. Ühine vaenlane liidab, ning kui Saakašvili retoorikas omandas kindla koha Gruusia territoriaalne terviklik- kus, positsioneeriti Abhaasia Eesti peavoolumeedias selgelt separatistlikuks Venemaa marionetiks. Retrospektiivselt muutus ka vaade Gruusia-Abhaasia sõjale – 1990. aastate pluralistliku käsitlemise asemel grusiinide versiooni esi- tus. Sellega seoses muutus ka venelaste rolli kujutamine sõjas: 1990. aastate alguse rahuvahendajatest või postkoloniaalsetest *divide et impera* printsii- bi rakendajatest said nüüd abhaaside liitlased. 23. oktoobril 2008 Gruusias vastu võetud “Okupeeritud territooriumide seadus” tõi meie peavoolumeedia repertuaaris Abhaasia epiteetide ritta “separatistide” kõrvale “okupeeritud Gruusia territooriumi”. Meie negatiivse välise *teise* positsioonis oleva Venemaa suhe Gruusiaga on jätkuvalt mõjutamas meie meedia suhtumist Abhaasias- se ja abhaasidesse ning Gruusia-Abhaasia sõja interpretatsioone. 2022. aasta 24. veebruaril lahvatanud Venemaa-Ukraina sõda võib siin tuua kaasa uusi arenguid. Teatavasti ei mõistnud Gruusia valitsus sõja esimestel kuudel Ve- nemaa agressiooni Ukrainas üheselt hukka. Kahtlemata mõjutab see Lääne, sh Eesti hoiakuid Gruusia suhtes. Kas ka 30 aasta taguse Gruusia-Abhaasia sõja retseptiooni, on veel vara öelda.

T'änuavaldus

Artikli valmimist on toetanud Eesti Kirjandusmuuseum (projekt EKM 8-2/22/3).

Kommentaar

¹ Jutumärke kasutatakse siin seetõttu, et need pataljonid polnud puht-etnilised.

Allikad

TÜR – Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute kogu.

Kirjandus

Abid, Mujib 2017. War, Media, and War Journalism in Afghan Jihad. – *Peace Review* 29 (4), lk 450–457 (DOI:10.1080/10402659.2017.1381512).

Aotäht, Aivar 2008. Kaitseminister tunnustas sõdurite tööd missioonil. – *Sakala*, 29.01. (<https://sakala.postimees.ee/2191969/kaitseminister-tunnustas-sodurite-tood-missioonil> – 22.09.2022)

Arda, Inal-Ipa 2011. Don't Call us Occupied. One thing that Cannot Go without Recognition is the View from Abkhazia and South Ossetia. – *IISS* (<https://abkhazworld.com/aw/analysis/840-dont-call-us-occupied-by-arda-inal-ipa> – 22.09.2022).

Atšugba 2007 = Achugba, T. A. *Etnopoliticheskie protsessy v Abkhazii v kontekste gruzino-abkhazskogo konflikta*. Sukhum: Akademiia Nauk Abkhazii.

Atšugba 2011 = Achugba, T. A. *Istoriia Abkhazii v datakh*. Sukhum (http://apsnyteka.org/file/Achugba_Istoriya_Abkhazii_v_datah.pdf – 22.09.2022).

Avidzba 2008 = Avidzba, A. F. *Otechestvennaia voina (1992-1993 gg.)*. *Voprosy voenno-politicheskoi istorii Abkhazii*. Sukhum.

Avidzba 2012 = Avidzba, A. O nekotorykh voprosakh stanovleniia i ukrepleniia abkhazskoi gosudarstvennosti (1993–2010). – *Abkhazovedenie* VII. Sukhum: AbIGI, lk 227–239.

Broido 2010 = Broido, A. *Nepokornyi umiraet stoia: voina 1992-1993 godov i etnopsikhologiiia abkhazov*. Sukhum: Nauchnoe izdanie.

Bursulaia, Guranda 2020. The voices of silence: The case of Georgian history Textbooks. – *Caucasus Survey*, 8 (3), lk 278–293 (DOI:10.1080/23761199.2019.1709784).

Chang, Kuang-Kuo & Zeldes, Geri A. 2006. Three of Four Newspapers Studied Favor Israeli Instead of Palestinian Sources. – *Newspaper Research Journal* 27 (4), Fall, lk 84–89 (DOI:10.1177/073953290602700407).

Chirikba, Viacheslav A. 2014. *The international legal status of the Republic of Abkhazia*. Sukhum: Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia.

Coppieters, Bruno 2015. The United Nations Observer Mission in Georgia (UNOMIG). – Koops, Joachim A. & MacQueen, Norrie & Tardy, Thierry. & Williams, Paul D. (toim). *The Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations*. Oxford: Oxford University Press, lk 443–454.

Coppieters, Bruno 2018. Four Positions on the Recognition of States in and after the Soviet Union, with Special Reference to Abkhazia. – *Europe-Asia Studies* 70 (6), lk 991–1014 (DOI:10.1080/09668136.2018.1487682).

Cornell, Svante E. 1997. Conflicting identities in the Caucasus. – *Peace Review* 9 (4), lk 453–459 (DOI:10.1080/10402659708426093).

- Davtyan, Erik 2021. Agency and perceptions of smallness: understanding Georgia's foreign policy behaviour. – *Caucasus Survey* 9 (2), lk 120–139 (DOI:10.1080/23761199.2020.1861514).
- Francis, Céline 2011. *Conflict resolution and status. The Case of Georgia and Abkhazia (1989–2008)*. Brussels: VUB Press.
- Gitlin, Todd 2003. *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Fukuyama, Francis 1993. *The end of history and the last man*. London: Hamilton.
- Halbach, Uwe 2015. Russland im Süd- und im Nordkaukasus: Zwischen "Nahem Ausland" und "Innerem Ausland". – *Osteuropa* 65, nr 7–10, lk 383–406.
- Halidov 2014 = Khalidov, D. Sh. *Severnyi Kavkaz v Otechestvennoi voine Abkhazii (1992-1993 gg.)*. Sukhum: Mezhdunarodnyi Tsentr Kavkazovedeniia (http://apsnyteka.org/file/Khalidov_D_Severny_Kavkaz_v_Otechestvennoy_voyne_Abkhazii_1992-1993_2014.pdf – 22.09.2022).
- Heinapuu, Ott 2008. Gruusia: Abhaasia separatistid ja Vene väed ründasid kontrollpunkti. – *Eesti Päevaleht*, 20.11. (<https://epl.delfi.ee/artikkel/51149536/gruusia-abhaasia-separatistid-ja-vene-vaed-rundasid-kontrollpunkti> – 22.09.2022).
- Helme, Mart 2008. Abhaasia – pika viha kibedad viljad. – *Maailma Vaade* 6, lk 24–25 (<https://www.maailmavaade.ee/nr-6/abhaasia-pika-viha-kibedad-viljad-mart-helme> – 22.09.2022).
- HL 1994 = Ardzinba valiti Abhaasia presidendiks, Gruusia ei tunnista ei teda ega Abhaasia sõltumatust. – *Hommikuleht*, 29.11., lk 7.
- Hoewe, Jennifer & Bowe Brian J. & Zeldes, Geri Alunit 2012. A Lack of Balance: An Examination of Local Detroit, Michigan, Newspaper Coverage of the 2006 War in Lebanon and the 2008–2009 War in Gaza. – *Journal of Muslim Minority Affairs* 32 (4), lk 483–491 (DOI:10.1080/13602004.2012.744171).
- Iila, Mati 2017. Eesti esimene humanitaarmissioon. – Sabbo, Hilda (koost). *Eestlasted XX sajandist*. Tallinn: H. Sabbo, lk 447–471.
- Jaagosild, Heino 1993a. Sõda on laastanud kogu Abhaasia. – *Hommikuleht* 202, 6.09., lk 7.
- Jaagosild, Heino 1993b. Rahu – Abhaasias? – *Rahva Hääl* 203, 6.09., lk 3.
- Jojua, Dazmir 2011. Abkhazia in 1992–2011. – Gamakharia, Jemal (toim). *Abkhazia: Assays from the History of Georgia: from ancient days till present days*. Tbilisi: Ministry of Education and Culture of Abkhazia, lk 469–486.
- Jojua, Dazmir 2017. *Russia and the war of 1992-1993 in Abkhazia*. Tbilisi: Saari LTD (<https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/246800/1/RussiaAndTheWarOf1992-1993InAbkhazia.pdf> – 26.09.2022).
- Jõesaar, Anu 1992. Mida me arvame teadvat mägede maa eestlastest. – *Postimees* 273, 30.11., lk 3.
- Jürgenson, Aivar 2016. Gruusia-Abhaasia sõda Abhaasia eestlaste mälestustes. – *Acta Historica Tallinnensia* 22 (1), lk 112–141.

- Kakachia, Kornely & Skardziute-Kereselidze 2013. From blind love to strategic alliance? Baltic-Georgian relations revisited. – Kakachia, Kornely & Cecire, Michael (toim). *Georgian foreign policy. The quest for sustainable security*. Konrad Adenauer Stiftung, lk 191–204.
- Kalb, Marvin & Saivetz, Carol 2007. The Israeli-Hezbollah War of 2006: The Media as a Weapon in Asymmetrical Conflict. – *The Harvard International Journal of Press/Politics* 12 (3), lk 43–66 (DOI:10.1177/1081180X07303934).
- Kaldoja, Evelyn 2017. Ukraina võitluses Kremliga eesliinil. – *Postimees*, 6.02., lk 12.
- Karnau, Andrus 2016. Siim Kallas: mõtlen tuleviku peale. – *Lääne Elu*, 19.04.
- Kazantsev, Andrei A. & Rutland, Peter & Medvedeva, Svetlana M. & Safranchuk, Ivan A. 2020. Russia's policy in the "frozen conflicts" of the post-Soviet space: from ethnopolitics to geopolitics. – *Caucasus Survey*, 8 (2), lk 142–162.
- Kaukvere, Tiina 2017a. Sadadel võib olla õigus kodakondsusele. – *Postimees*, 30.05., lk 6.
- Kaukvere, Tiina 2017b. Eestlane, aga taskus on ikka hall pass. – *Postimees*, 28.08., lk 6.
- Kaukvere, Tiina 2018. Eksituse tõttu Eesti kodanik. – *Postimees*, 10.03., lk 8–9.
- Kemoklidze, Nino & Wolff, Stefan 2020. Trade as a confidence-building measure in protracted conflicts: the cases of Georgia and Moldova compared. – *Eurasian Geography and Economics* 61 (3), lk 305–332 (DOI:10.1080/15387216.2019.1702567).
- Khashig, Inal 2021. What could Georgian-Abkhaz negotiations look like? An abkhaz take. – *JAM News* (<https://jam-news.net/georgian-abkhaz-conflict-no-solution-in-sight-just-like-negotiations/> – 26.09.2022).
- Klaas, Maarja 2006. "Teise" diskursiivne konstrueerimine: Tšetšeeni iseseisvuslaste kuvand eesti meedias 1996., 1999. ja 2004. aastal "Eesti Päevalehe" ja "Postimehe" näitel. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikooli filosoofiateaduskond (<http://www.ut.ee/ABVKeskus/sisu/publikatsioonid/2006/pdf/Klaas.pdf> – 26.09.2022).
- Kopli, Kaivo 1993. Külma sõja järgne heitlus algab Kaukaasias. – *Hommikuleht* 194, 27.08., lk 7.
- Kopli, Kaivo 1994. Venemaa jääb ikka osaliseks Abhaasias. – *Hommikuleht* 136, 15.06., lk 7.
- Kuusmann, Andrus 1994. Rahu eest tuleb maksta. – *Eesti Sõnumid* 42, 19.05., lk 3.
- Kvakhadze, Aleksandre 2021. Transnational coalition building: The case of volunteers in the conflict in Abkhazia. – *Caucasus Survey*, 9 (2), lk 159–179 (DOI:10.1080/23761199.2021.1897765).
- Laar, Mart 2010. Gruusia sõda. – [Ajalehe Новая Газета korrespondentide kirjutisi.] *Vene-Gruusia sõda 08.08.2008. Kuidas see oli tegelikkuses*. Tallinn: Kniga.ee, lk 3–19.
- Lakoba, Stanislav 2001. *Abkhaziia-de-fakto ili Gruziia-de-iure?* Sapporo: Hokkaido University.
- Liebert, Kalle 1994a. Tarass Šamba: "Gruusia peaks tunnustama Abhaasia rahva õigust enesemääramisele." – *Eesti Aeg* 5, 9.02., lk 13.
- Liebert, Kalle 1994b. Abhaasia minevik ja tänapäev: pidev võitlus olemasolu eest. – *Eesti Aeg* 5 (130), 9.02., lk 12.

- Light, Margot 1996. Russia and Transcaucasia. – Wright, John F. R. & Goldenberg, Suzanne & Schofield, Richard (toim). *Transcaucasian boundaries*. London: UCL Press, lk 35–53.
- Liik, Kadri 2001. Abhaasia ajab sassi Vene-Gruusia suhted. – *Postimees* 235, 10.10., lk 12 (<https://maailm.postimees.ee/1896375/abhaasia-ajab-sassi-vene-gruusia-suhted> – 26.09.2022).
- Linnart, Jana 1993. Vene karu kähahaare ulatub kaugele. – *Rahva Hääl* 232, 9.10., lk 3.
- Luik, Hans H. 2017. Kui kaunis ja kui õrn vabadus. – *Eesti Ekspress*, 22.02. (<https://ekspress.delfi.ee/artikkel/77295458/kui-kaunis-ja-kui-orn-vabadus> – 26.09.2022).
- Manutscharjan, Aschot 2009. Die innenpolitische Entwicklung Georgiens von 1991 bis 1996 unter besonderer Berücksichtigung der Sezessionskonflikte. – Reiter, Erich (toim). *Die Sezessionskonflikte in Georgien*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, lk 71–100.
- Matsaberidze, David 2014. Sovereignty Issues in the Post-Soviet Conflicts of the Caucasus: The Case of Abkhazia. – Felberbauer, Ernst M. & Labarre, Frederic (toim). *What Kind of Sovereignty? Examining Alternative Governance Methods in the South Caucasus*. Vienna: Republic of Austria / Federal Ministry of Defence and Sports, lk 241–260.
- Mihelson, Helen 2019. Kümnetel Abhaasia eestlastel võib olla õigus kodakondsusele. – *Postimees* 9.05., lk 6.
- Mooney, Erin D. 1996. Internal displacement and the conflict in Abkhazia. – *International Journal on Group Rights* 3, lk 197–226.
- Mühlfried, Florian 2010. Citizenship at war: Passports and nationality in the 2008 Russian-Georgian conflict. – *Anthropology Today* 26 (2), lk 8–13 (DOI:10.1111/j.1467-8322.2010.00721.x).
- Nagashima, Toru 2019. Russia's Passportization Policy toward Unrecognized Republics. – *Problems of Post-Communism* 66 (3), lk 186–199 (DOI:10.1080/10758216.2017.1388182).
- Papaskiri 2003 = Papaskiri, Zurab. *O natsional'no-gosudarstvennom oblike Abkhazii/ Gruuzia*. Tbilisi: Bsegruzinskoe istoricheskoe obshchestvo im. Ekvtili Takashvili, Abkhazskaia organizatsiia.
- Pierzynska, Justyna M. 2015. Symbolic geographies, inverted chronologies. The Abkhazian crisis in Serbian media discourse. – *Conference: International scientific internet symposium "Crisis as a mover of ambivalent changes through the prism of media"* (<https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/symbolic-geographies-inverted-chronologies-the-abkhazian-crisis-i> – 27.09.2022).
- PL 1993a = Hapukurghiooeg Abhaasias 1993. – *Päevaleht* 11, 15.01., lk 5.
- PL 1993b = Abhaasias taas sõda 1993 – *Päevaleht* 214, 20.09, lk 4.
- PM 1995a = AP. Gruusia nõuab Venemaalt Abhaasiat. – *Postimees* 210, 12.09.
- PM 1995b = Interfax/BNS/PM. Abhaasias kardetakse Gruusia äkkrünnakut. – *Postimees* 216, 19.09.
- PM 2001 = Interfax/BNS/PM. Abhaasia hävitas 150 sissi. – *Postimees* 255, 2.11.
- PM 2011 = AFP/AP/PM. Suri Abhaasia separatistide liider Bagapš. – *Postimees*, 30.05. (<https://leht.postimees.ee/452932/suri-abhaasia-separatistide-liider-bagaps> – 29.09.2022)

- PM 2013 = BNS. A.Le Coq lõpetas Gruusia vastuseisu tõttu ekspordi Abhaasiasse. – *Postimees*, 31.10. (<https://majandus.postimees.ee/2581196/a-le-coq-lopetas-gruusia-vastuseisu-tottu-ekspordi-abhaasiasse> – 21.09.2022).
- Pruuli, Tiit 2012. Abhaasia kilde. – *GO Reisiajakiri* 2, lk 30–37 (<https://reisikirjad.gotravel.ee/ajakiri/abhaasia-kilde/> – 27.09.2022).
- Päärt, Villu & Mattson, Toomas 1997. Eestlane Abhaasia õukonnas. – *Postimees* 252, 26.10., lk 15.
- Raudam, Dagmar 2010. *Minu Gruusia. Elu nagu mägitee*. Tallinn: Petrone Print.
- RH 1993 = Abhaasid vallutasid Suhhumi. – *Rahva Hääl* 222, 28.09., lk 1.
- Roomets, Merit 1993. “Ma ei kipu erru minema.” Vestlus Gruusia Riiginõukogu esimehe Eduard Ševardnadzega. – *Hommikuleht* 48, 2.03., lk 7.
- Ruussaar, Ainar 1992a. Eestlaste elust Abhaasia segaduses. – *Rahva Hääl* 261, 7.11., lk 3.
- Ruussaar, Ainar 1992b. Kompromissitu kolmnurk: Abhaasia-Gruusia-Venemaa. – *Rahva Hääl* 291, 12.12., lk 3.
- Ruussaar, Ainar 1993. Separaatvabariigid kavatsevad ulatada teineteisele sõbrakäe. – *Hommikuleht* 14, 19.01., lk 4.
- Saarelainen, Tapio A. 2017. *Valge snaiiper Simo Häyhä*. Tallinn: Helios.
- Semmerling, Tim Jon 2008. Those ‘Evil’ Muslims! Orientalist Fears in the Narratives of the War on Terror. – *Journal of Muslim Minority Affairs* 28 (2), lk 207–223 (DOI:10.1080/13602000802303144).
- Simson, Priit 2016. Küprose ühendamise üürrike lootus on taas hajumas. – *Eesti Päevaleht*, 24.11.
- Souleimanov, Emil Aslan & Abrahamyan, Eduard & Aliyev, Huseyn 2018. Unrecognized states as a means of coercive diplomacy? Assessing the role of Abkhazia and South Ossetia in Russia’s foreign policy in the South Caucasus. – *Southeast European and Black Sea Studies* 18 (1), lk 73–86 (DOI:10.1080/14683857.2017.1390830).
- Šamba, Tarass 1993. Öiglus peab võitma. – *Postimees*. Maailm, 7.12., lk 3.
- Ševardnadze, Eduard 2009. *Kui raudne eesriie rebenes*. Tallinn: Olion.
- Tiks, Oliver 2008. Abhaasia separatistid jätkvad pealetungi. – *Postimees*, 12.08.
- Tsereteli, Mamuka 2013. The scars of separatism: the impact of internal conflicts on Georgian foreign policy. – Kakachia, Kornely & Cecire, Michael (toim). *Georgian foreign policy. The quest for sustainable security*. Tbilisi: Konrad Adenauer Stiftung, lk 205–213 (https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=ab4f5ccc-a514-bce0-655b-75096aa181a7&groupId=252038 – 29.09.2022).
- Ujama 2001 = Uiama, Tomokhiko. K chitateliam. – Lakoba, Stanislav. *Abkhaziia-de-fakto ili Gruziia-de-iure?* Sapporo: Hokkaido University, lk I–III.
- Uudelepp, Agu 2014. Kuidas isekust uputada? – *Maaleht* 38, 18.09., lk 19.
- Veermäe, Kadri 2014. Gruusia lähikäidud etapid ja ülesküntud tulevik. – *Postimees*, 15.11. (<https://arvamus.postimees.ee/2993321/gruusia-labikaidud-etapid-ja-uleskuntud-tulevik> 29.09.2022).

Vilgats, Kalev 1992. ERO presidendi rahumissioon ei õnnestunud. – *Postimees* 196, 1.09., lk 5.

Vilgats, Kalev 1993a. Eesti Vabariigi Riigikogu: rahvastel võib, aga ei pea olema enesemääramisõigust. – *Postimees* 90, 20.04., lk 2.

Vilgats, Kalev 1993b. Gruusia kaotas Abhaasiale pealahingu. – *Postimees* 223, 29.09., lk 15.

Vozba 2018 = Vozba, Saida. *Istoricheskie i politicheskie aspekty gruzino-abhaszkogo i severoairlandskogo konfliktov (XX – nach. XXI vv.): obshchiie cherty i razvitiia*. Sukhum: AbIGI.

Summary

Reception of the Georgian-Abkhazian war (1992–1993) in the Estonian media during and after the war

Aivar Jürgenson

Senior Research Fellow

Estonian Folklore Archives, Estonian Literary Museum

aivar.jyrgenson.001@gmail.com

Keywords: Georgian-Abkhazian war, media, war journalism, reception

In the minds of Estonians Abkhazia is associated mainly with Estonians living there. When the Georgian-Abkhazian war broke out in August 1992, the Estonian state evacuated about 170 Estonians and their families from Abkhazia in the autumn of the same year. The reception of the war itself in the Estonian media was low and related to the situation of Estonians there, but the motives and direct causes of the war and the development of war events were also examined. One Baltic News Service journalist observed the evacuation of Estonians and wrote about the events of the war on the spot, but most of the authors operated in Estonia and used various sources. In today's context, it may seem surprising to what extent materials from Russian information channels were used, but at that time it was understandable: Russia covered events in its border countries more actively than Western agencies. Materials translated directly from Russian newspapers were also published in the Estonian press. The choice of sources also influenced the framing in which the events of that time were mediated.

The coverage of the war in the Estonian media has undergone significant developments over the decades. The articles published during the war presented the events in a neutral way, rather sympathizing with the Abkhazians than the aggressor. While in the first half of the war the fighters of the Confederation of Mountain People of the Caucasus were presented as allies of the Abkhazians, the articles published at the end of the war sometimes included Russians, although the contribution of the Russians was not explained. However, even at the end of the war, the coverage remained largely neutral, conveying the views of both Georgians and Abkhazians.

From the middle of 1994, the reception of the war began to change, which was related to Georgia's international self-assertion. Reports from international organizations increasingly highlighted the issue of Georgian war refugees and Georgia's claim to

territorial integrity. This was also reflected in the Estonian media, where Abkhazians were increasingly called separatists without the right to independence. However, until the end of the 1990s, some articles were published that also provided Abkhaz views on events. Estonia had taken a clear direction towards integration with the West, but there was no clear understanding of Georgia's orientation, which also influenced the attitudes of Estonian media towards Georgia-Abkhazia relations. Georgia's leader, Eduard Shevardnadze, maneuvered between the West and Russia, pushing Abkhazia into an economic blockade and concluding agreements with Russia, while seeking integration with NATO and the European Union.

The situation changed dramatically after the Rose Revolution in Georgia, when Mikhail Saakashvili, who had come to power, began to move unequivocally on the path of Western integration. At the same time, Georgia's relations with Russia deteriorated. Georgia, a small brave country in conflict with Russia, suddenly became Estonians' ally and friend. The common enemy unites, and when Saakashvili's rhetoric gained a firm foothold in Georgia's territorial integrity, Abkhazia was clearly positioned in the Estonian mainstream media as a separatist Russian puppet. Retrospectively, the reception of the Georgian-Abkhazian war changed – the pluralistic approach of the 1990s was replaced by the Georgian version. In this connection, the portrayal of the role of the Russians in the war also changed: peace mediators in the early 1990s or postcolonial implementers of the *divide et impera* principle now became allies of the Abkhaz. After the Law of Occupied Territories was adopted in Georgia on 23 October 2008, the concept “occupied Georgian territory” as an epithet of Abkhazia appeared in the Estonian media. As Russia continues to be in the position of a negative external “stranger” for the Estonian media, Russia's relations with Georgia continue to influence our media attitudes towards Abkhazia and interpretations of the Georgian-Abkhazian war.

Aivar Jürgenson on Eesti etnoloog ja ajaloolane (PhD aastast 2003). Töötanud Eesti Rahva Muuseumis teadurina, Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudis vanemteaduri ja osakonnajuhatajana ja Tallinna Ülikoolis vanemteadurina. Hetkel töötab Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivis erakorralise vanemteadurina. Peamised uurimisteedad on eesti diasporaakogukondade ajalugu ja tänapäev ning etnomükoloogia.

Aivar Jürgenson (b. 1969) is an Estonian ethnologist and historian (PhD since 2003). He has worked as a research fellow at the Estonian National Museum, as a senior research fellow and head of department at the Institute of History of the Academy of Sciences and at Tallinn University. Currently he works as a senior research fellow at the Estonian Folklore Archives of the Estonian Literary Museum. His main research topics are the history and present of Estonian diaspora communities and ethnomycology.

aivar.jyrgenson.001@gmail.com